

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית ו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומית פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף פח

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

האם שייך תשובה על עבירה מציונות?

מבואר בגמ' שקשה עונשם של מידות יותר מעריות, וביארה הגמ' שעריות יש בהם דרך תשובה משא"כ בגזל אין תשובה. וביאר הרשב"ם, שתשובה מועילה בחייבי כריתות, ואילו בגזל תלויה התשובה במה ששייב את הגזל, ואם אינו ממי גזל שוב אין לו תשובה מעליא גם אם יעשה בכספו צורכי רבים, כמבואר במסכת בב"ק.

אומרים תוס' (ד"ה התם), מה שאמרו בגמ' שיש תשובה בעריות, זה באופן שאין ולד ממזר, אבל הבא על אשת איש והוליד ממנה ממזר או שאר עריות שיש בהם איסור ממזר, הרי זה מעוות לא יוכל לתקן, ואי אפשר בתשובה. אולם מביאים את שיטת רבנו חיים שאע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקן מ"מ אפשר בתשובה, שזה מה שמוטל עליו לעשות, לחזור בתשובה. שזה מה שציווה הקב"ה לחוטא שישבו מחטאו, אולם בגזל אף לאחר התשובה צריך להשיב את אשר גזל, ואם אינו ממי גזל, מה יעשה. ואמנם נתנו דרך תשובה לחוטא שיעשה בהם צורכי רבים, אולם אין זה תשובה מעליא.

ובזו"א שצריך להשכיל בדברי הרשב"ם והתוס', באמת כאשר יש וולד ממזר העבירה חמורה ומעוות לא יוכל לתקן, אולם אף באין ממזר, כאשר בא על אשת איש כבר אסרה על בעלה, מדוע זה לא מוגדר כמעוות לא יוכל לתקן.

ועוד צריך להבין ולהשכיל, האם לחוטא בעוון שהונח בדרך עולם אין תשובה??? הרי אמר רבינו יונה בתחילת השערי תשובה (אות ט) אמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אמנם יש חילוקי כפרה ודרך תשובה, אולם באותם עונות שהונחחו בעולם, מה יעשה החוטא.

אומרת המשנה (תנינה ט), לדעת רשב"ם "מעוות לא יוכל לתקן", זה על הבא על הערה והוליד ממנה בן ממזר. ובגמ' העמידו שהמשנה עסקה בבא על הפניה שהיא ערה לו, ולכן מעוות זה רק כאשר יש בן ממזר. אולם אם בא על אשת איש, אפילו שלא הוליד בן ממזר הרי אסרה על בעלה, ואף זה מעוות שלא יוכל לתקן. ולאבע"א וכו'.

האם יש דרך תשובה למי שהוליד בן ממזר שע"ז אמרו מעוות לא יוכל לתקן? דעת רש"י מבואר לפנינו (שם בחגיגה ד"ה והוליד) שהביא פסולין בישראל והיא זכרון לעונו לפיכך אין עונותיו נמחקין בתשובה. (הברטנורא הביא אין עונו נמחק בתשובה. ומסתבר שמתחייב רק לעבירה הזאת ולא לשאר עבירות שיש בידי שעליהם מועילה תשובה) דעת תוס' (ד"ה זה) דניכר בושתו בעולם היות והממזר ניכר. וכן על זו הדרך בסמ"ג (לא תעשה קנב) הביא את הסוגיא לפנינו, אמר רבי לוי גדול עונשן של מידות מעונשן של עריות ומסיק שעריות אפשר בתשובה כל זמן שלא הוליד ממזר, אבל אם הוליד ממזר הרי זה מעוות לא יוכל לתקן כדאמרינן ביבמות פרק שני (כב, א).

אולם אף לפי הגר"א בלשון רש"י והסמ"ג, שלא תמצא תשובה לחוטא בעוון הנזכר, אולם בחילוקי כפרה שנזכר בגמ' ביומא (פז, א) מבואר, אם עבר על עבירה שיש בה כרת, או עבירה שדינה, מיתות ב"ד, תשובה יום הכיפורים תולים, וייסורים ממרקים. כלומר, גם אם תשובה לא מוחקת את העוון, אולם היא תולה. ובאים הייסורים וממחקים את העוון. והאריך בזה רבינו יונה בשערי תשובה בשער הרביעי. א"כ היה מקום לבאר בדעת רש"י והסמ"ג שכתבו שתשובה לבד לא מועיל אולם בתוספת ייסורים ימחק לו העוון.

באורחת צדיקים (בתוך דבריו בשער התשובה) הביא שאם יחזור בתשובה גמורה, ויהיה רצונו לפני הקב"ה, הרי שהקב"ה יסלק את הממזרים שהביא לעולם, כפי שנזכר בגמ' ביבמות (עז, ב) ממזר לא חיי.

הרמ"א (תורת העולה ח"ג פרק עו) העלה את הקושיה הנזכרת שאם אדם הוליד ממזר או רצח את הנפש לכאור"ל אז תמצא לו תשובה שהרי מעשה העבירה בעולם. ואין יתקנו. אולם מחלק הרמ"א ואומר, (נכתב לפי הבנת הכותב) שיש חילוק אם מתייחסים במצוות התשובה לעצם המעשה, או למחשבה של האדם. אם ההתייחסות היא למעשה, ע"ז אמרו "מעוות לא יוכל לתקן", שהרי המעשה העבירה, נמצא בעולם, הרי מתו מוטל לפניו, הרי הממזר נמצא בעולם. ומה שייך שיחזור בתשובה ע"ז, הרי המעשה הרע עודנו קיים, ולא שייך לבטלו.

אולם פתח גדול לשיבים בתשובה אומר הרמ"א, שהכל הולך אחר המחשבה, כמו שאמרו חז"ל שיש "תוהו על הראשונות", אם עשם מעשים טובים ולבסוף תהיה עליהם, הופך את המצב לגמרי, ועתה אין לו את שכר המצוה שהרי הצטער על מה שעשה את המעשים טובים. וכך, אם עשה מעשים רעים אולם מחשבתו לא הייתה למרוד בהקב"ה, אלא עשה מתוך שתקפו יצרו. ואף שעשה במידת, אולם לא עשה מתוך להכעיס את קונו, אלא רק בהתגבר עליו יצרו, הרי שעונו הוא רק מחשבתו. מע"פ שכלי מעשה גמרו, ויצר יצירה של עבירה, אולם עיקר העבירה הייתה במחשבתו. וכאשר ישוב החוטא מחטאו, ושב ורפא לו, כי את מחשבתו תיקן. וע"ז נמצא דבר התשובה, אף אם יש מעשה איסור בעולם, היות ומחשבתו תוקנה, והתקרב בחזרה לבוראו, ונסלח לו. המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב התשובה פרק ה') אומר, התשובה מועלת לכל דבר,

אף אם רצח והרג, ואע"ג שאי אפשר לתקן את אשר כבר היה מעוות, שהרג את הנפש, בכ"ז התשובה מועלת. ושואל המהר"ל, למה תהיה התשובה מועלת לזה, והרי אי אפשר להחזיר לאיש אשר נטל נשמתו ממנו, וכן אם בא על הערה והוליד ממנה ממזר וכי אפשר לתקן מה שעשה.

מייסד המהר"ל ע"פ אריכות דבריו בנתיב התשובה, שכאשר אדם שב בתשובה בדרך של תשובה מאהבה, הכיר בוראו, ושב אליו מגודל אהבתו את הקב"ה, ולא רק מיראת העונש, אלא מתוך אהבה, הרי אמרו חז"ל, שנעשים לו זדונותיו זכויות. ולכן התשובה מועלת. ומה שאמרו אצלנו בסוגיא, "מעוות לא יוכל לתקן זה שבא על הערה והוליד ממנה ממזר" וכו', וכתב רש"י ז"ל המוליד ממזר שהביא פסול לעולם אין עונו נמחק בתשובה. אומר המהר"ל שלא נראה, שהרי אין לך דבר שעומד בפני תשובה. אלא הביאור ש"לא יוכל לתקן" לפי ביאור התוס', שבשנתו לעולם, שאומרים ממזר זה מפלוני שבא על הערה. ונוקט שלפ"ז, אם מת הממזר, אין זה מעוות לא יוכל לתקן.

וכל דברי הגמ', שהוא מעוות לא יוכל לתקן, זה דווקא אם לא עשה תשובה. ולכן חילוקו בין גנב לגנול, שאף אם לא עשה תשובה, את חלק המעשה שיש בעבירה יכל להשיב, אף בלא תשובה. אולם בהוליד ממזר או רצח את הנפש, לא יוכל לתקן עד שיעשה תשובה.

כל דברי המהר"ל שלגזל יש תשובה זה כאשר יודע למי יוכל להשיב את הגזילה א"כ קיים "והשיב" והגמ' לפנינו שאמרה שקשה עונשן של מידות הרי מדובר במוכר במשקל שאינו תקין ולא יודע ממי גזל ולכן אין לו תשובה שלא יוכל לקיים "והשיב".

סיכום הדרך

נושא: גמירות דעת אצל הלוקח. דקדוק במידות ומשקלות

אמר שמואל הנוטל כלי מן האומן לבדוק את טיבו, ונאנס הכלי בידו מתחייב, וזה בתנאי שמדובר בכלי שמחירו ידוע, וכאשר נטלו בידו מסתבר שגמר בדעתו לרוכשו (עי' ברשב"ם). **אדם נכנס לבית המטבחים** נטל ירך לבדוק טיבה, הגיע פרש שחטף ממנו את הירך, **פסק רב ימר** שחייב לשלם לטבח על הירך, וזה בתנאי שמחירה היה קבוע וידוע **כדברי שמואל** אדם הביא דלעות לשוק על שפת הנהר, נטלו אנשים, לא ידע המוכר מי נטל וכו', הקדיש את הדלעות, **אמר רב כהנא** אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כיון שמחירו ידוע הרי הם של הלוקחים, ולא יכול להקדיש. **אבל באופן שלא קצצו מחיר** על הדלעות, ברשות המוכר יוכל להקדישם (אמנם אינו ברשותו כמבואר בדין חפץ גזול, ביאר הרשב"ם שלא נטלו ע"מ לגזול אלא ע"מ לרכוש). **הלוקח ירק של דמאי בשוק**, וברר אפילו כל היום כולו, לא קנה את התחייב במעשר, **אולם אמר רביליו לקנותו** חייב במעשר **ולא יוכל להחזיר** כיון שאין לו להניח מידו דבר שאינו מתוקן, **לא יוכל להפריש** שהרי חסיר למוכר, אלא יעשר ויחזיר את הפירות, **ושלם** למוכר את ההפריש. **ביאר רב אושעיא**, שמדובר רק באדם ירא שמים **כרב ספרא**, שהמקיים בהפשוטו "וזכר אמת בלבבו" שבלא"ה אין סיבה לומר שמחמת שגמר בליבו זה מועיל לקנותו.

סוחר גדול המוכר לסוחרים קטנים, צריך **לנקות את כלי המידה**, כדי שלא יפסידו הלוקחות, שהרי נדבק לכלי משקה וכאשר מודד בכלי הלוקח יקבל פחות, **לדעת רבנן** מנקה הסוחר פעם בל יום, **ובעל הבית** המוכר לאחרים, מנקה כליו פעם ב"ב" חודש. **לדעת רשב"ג**, בעל הבית כל ל יום, והסיטון פעם ב"ב" חודש, שהיות ומוכר תמיד אין המשקה נדבק כ"כ. **חונני שהוא סוחר מקומי**, מנקה את הכלי פעמיים בשבוע, היות ולעיל (פז, א) אמרו שאין לו דין של טפטוף שממילא נשאר על דפנות כליו יותר.

עוד אמרו שהחונני מנקה את המשקלות פעם בשבוע, וכן מנקה את המאזניים לאחר כל שקילה. **אמר רשב"ג**, שבדברים יבשים אינו צריך לנקות שאינם נדבקים. **בעת השקילה** צריך להוסיף ולהטות במשקל הבשר כשיעור טפח. אם לא הוסיף לו (יבואר בגמ' שמדובר במקומה שאין נוהגים), **צריך להוסיף** לו אחד לעשרה בלה, ואחד לעשרים בביש. **מקום שהמנהג למדוד בשיעורים קטנים**, לא ימדוד בשיעור אחד גדול, שאז מפסיד הלוקח שיקבל פחות תוספות. וכן אם המנהג למדוד בגדול לא ימדוד בשיעורים קטנים שאז יפסיד המוכר שיצטרך לתת הרבה תוספות לפי כל מידה. **במקום שנהגו למחוק** את כלי המידה לא יעשהו דגוש, תחתם הפסדו של מוכר, **וכן אם נהגו לגדוש** לא ימחוק, תחתם הפסדו של לוקח.

מבארת הגמ' (למסקנא) שבמקום שנהגו להוסיף על המשקל, נעשה הדבר כחובה. ובמקום שלא נהגו צריך להוסיף תוספת האמורה במשנה, **מדברי ר"ל** "אבן שלמה" וצדק ויהי לך" צדק משלך ותן לו. ושעור התוספת **ביאר רבי אבא בר מל בשם רב**, כאשר שוקל עשר ליטרות מוסיף עשירית קטנים, לא ימדוד בשיעור אחד גדול, **אמר רבי לוי**, קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות, בעריות נאמר "אל" (כל התעבות האל), ובמידות נאמר "אלה" (כי תועבת ד' אלוהיך כל עשה אלה). **ולמדנו** שלשון "אל" הוא קשה, שנאמר "זאת אילי הארץ לקח". **אמנם** גם בעריות כתוב "אלה", אולם זה בא לומר שאין "כרת" במידות ומשקלות. **והחומרה** של מידות ומשקלות, שעריות אפשר בתשובה, ומידות ומשקלות לא שייך בתשובה. **עוד אמר רבי לוי**, קשה גדל הדין יותר מגזל גבוה, **שבפסוקים** בגזל הדין קדם החטא למעילה משא"כ בגזל גבוה. **עוד אמר רבי לוי**, מידת הקב"ה **שביור את ישראל** בעשרים ושתיים "אם בחקותי עשיתם" וקללן "כרת" במידות ומשקלות. **והחומרה** של מידות ומשקלות געלה נפשם. ואילו **משה רבינו ברכן** בשמונה מ"היהוה עם שמוע תשמע" ועד "לעבדם", וקללן בעשרים ושתיים מ"היהוה עם לא תשמע" עד "ואין קונו" (עד סוף הא"ב וחזור עד ה').